

9 gode vaner til gravide og ammende

- om kemikalier i kosmetik
babyprodukter og legetøj

Faglig baggrundsrapport

Udarbejdet af Forbrugerrådet for Miljøstyrelsen

JULI 2006

Indhold

INDHOLD	2
RESUME	3
"9 GODE VANER" – KORT PRÆSENTATION	5
INDLEDNING	6
GRAVIDE, AMMENDE OG BABYER SOM SÆRLIG RISIKOGRUPPE	7
"God kemi"-KAMPAGNEN	7
HVAD ER PROBLEMSTILLINGEN?	8
ALLERGIFREMKALENDE STOFFER	8
HORMONFORSTYRENDE STOFFER	10
OPSAMLING	11
OM KEMIKALIER I KOSMETIK OG PERSONLIGE PLEJEPRODUKTER TIL GRAVIDE/AMMENDE OG BABYER	12
KOSMETIK	12
KENDTE PROBLEMER MED KEMIKALIER I KOSMETIK OG PLEJEPRODUKTER	13
PLEJEPRODUKTER TIL BØRN	14
LOVGIVNING	15
OPSAMLING	15
RÅD OM KEMIKALIER I KOSMETIK TIL GRAVIDE/AMMENDE OG BØRN	16
OM KEMIKALIER I LEGETØJ	18
KENDTE PROBLEMER	18
LOVGIVNING	20
OPSAMLING	20
RÅD OM KEMIKALIER I LEGETØJ	20
OM KEMIKALIER I ANDRE BØRNEARTIKLER	22
TØJ OG ANDRE TEKSTILPRODUKTER	22
I HJEMMET	22
PÅ LEGEPLADSEN	23
LOVGIVNING	23
OPSAMLING	24
RÅD OM KEMIKALIER I ANDRE BØRNEPRODUKTER	24
OPSAMLING	26
"9 GODE VANER" – MED UDDYBNING	27
VIL DU VIDE MERE?	29
ORDFORKLARING	31
REFERENCER/LITTERATUR	36
BILAG 1: SAMLING AF RÅD OM PRODUKTER TIL GRAVIDE, AMMENDE OG BABYER	38

Resume

Denne baggrundsrapport er en del af "God kemi"-kampagnen fra Miljøministeriet.

Formålet med kampagnen er at give gravide og ammende nogle redskaber, nogle handlingsrettede råd, som kan gøre det nemmere at fravælge unødvendige kemikalier i hverdagen.

Gravide, ammende og spædbørn er i en særlig risikogruppe over for påvirkninger af kemikalier, dels på grund af en øget følsomhed i foster- og spædbarnsperioden, og dels på grund af en ofte større udsættelse af børn gennem miljø, fødevarer og forbrugerprodukter¹.

Baggrunden for kampagnen er en aftale mellem Miljøminister Connie Hedegaard og alle Folketingets partier om en handlingsplan for en styrket kemikalieindsats 2006-2009. I den forbindelse blev der afsat ressourcer til finansiering af en informationskampagne rettet mod gravide og ammende om kosmetik, børneprodukter og legetøj med fokus på bl.a. hormonforstyrrende kemikalier.

Lovgivningen skal sikre, at produkterne ikke er til skade for helbredet hos brugerne. Både i Danmark og på EU-niveau er der fastsat regler, der beskytter forbrugerne imod skadelige kemikalier i forbrugerprodukter.

Der er dog flere grunde til at støtte gravide og ammende med gode vaner. Det er ikke sundhedsfarligt at bruge kosmetik eller plejeprodukter, men på grund af den øgede følsomhed i foster- og spædbarnsperioden og usikkerheden om effekter af kemikalier, så er der grund til at være ekstra forsigtig, når man er gravid eller ammende. Ud fra en forsigtighedsbetragtning om at jo færre kemikalier, man udsættes for jo bedre, er det med andre ord vigtigt at minimere ens egen udsættelse for kemikalier, når man er gravid og ammer samt tænke over, hvilke produkter man bruger til sit barns pleje, og når man udvælger legetøj og andre børneprodukter til sit barn.

Kampagnen fokuserer på de allergifremkaldende og de hormonforstyrrende stoffer.

Allergifremkaldende kemikalier, der kommer i kontakt med huden eller indåndes, kan udløse allergiske reaktioner hos de individer, der bliver udsat for stofferne. De allergiske reaktioner kan variere fra let kløen over irritation til kraftige udslæt, der i sjældne tilfælde kan føre til hospitalsindlæggelse.

Hormonforstyrrende stoffer er kemikalier, der på forskellige måder kan påvirke vores naturlige hormonbalance. Hormonerne styrer langsigtede processer i organismen som vækst, reproduktion og udvikling af hjernen. Tidligere var fokus på østrogenlignende stoffer. I dag er det i højere grad stoffer med anti-androgene effekter, der er i fokus.

Gravide, ammende og babyer møder kemikalier i forskellige produkter, bl.a. i den kosmetik og de plejeprodukter der bruges i hverdagen. Børn møder også kemikalier

¹ Miljøstyrelsens redegørelse om beskyttelse af børn og gravide mod farlige stoffer.

i andre sammenhænge i deres hverdag. For eksempel i legetøjet, som kemikalierester i tøj eller i indeklimaet i hjemmet.

Det er disse produkter, der er i fokus i denne baggrundsrapport.

I rapporten er samlet nogle råd, som Miljøstyrelsen vurderer, der er faglig baggrund for at videregive til gravide og ammende. Rådene er delt ind i tre grupper:

- Råd om kemikalier i kosmetik til gravide/ammende og børn
- Råd om kemikalier i legetøj
- Råd om kemikalier i andre børneprodukter

Rådene fra de tre grupper er samlet i ”9 gode vaner”, som er kernebudskabet i denne kampagne, og som de gravide og ammende vil kunne bruge i deres hverdag, også når de står i butikken og skal vælge bestemte produkter fra eller til.

Hensigten med de 9 gode vaner er at gøre det mere overskueligt for gravide og ammende at forholde sig til den usikkerhed og de mange spørgsmål, der kan opstå omkring kemikalier i produkter til gravide, ammende og babyer. De ”9 gode vaner” dækker over de vigtigste ting, man skal huske, når man er gravid og ammende og gerne vil tage hensyn til sin egen og sit barns sundhed, i forhold til kosmetik, børneartikler og legetøj.

"9 gode vaner" – kort præsentation

TÆNK OVER HVAD DU INDÅNDER og SMØRER PÅ HUDEN

– især når du er gravid og ammer...

...for det er en særlig følsom periode, hvor det er vigtigt, at du beskytter dig selv og dit barn mod unødvendige påvirkninger fra kemikalier.

Gravide og ammende - God kemi mellem dig og dit barn

- 1. Brug så lidt kosmetik og creme som muligt, mens du er gravid og ammer**
- så nedsætter du kemikaliepåvirkning af dig selv og dit ufødte barn bl.a. fra allergifremkaldende og evt. hormonforstyrrende stoffer.
- 2. Vælg altid uparfumerede produkter, og lad være med at bruge parfume, mens du er gravid og ammer**
- så nedsætter du påvirkning fra allergifremkaldende stoffer
- 3. Køb miljømærkede produkter når det er muligt – se efter Svanemærket og Blomsten**
- det giver en ekstra sikkerhed – du nedsætter miljøbelastningen og undgår visse problematiske stoffer, fx kendte allergifremkaldende og evt. hormonforstyrrende stoffer
- 4. Farv ikke hår, mens du er gravid og ammer**
- så beskytter du dig selv og dit ufødte barn/baby mod allergifremkaldende og evt. hormonforstyrrende stoffer
- 5. Undgå at bruge produkter på spraydåse og lad være med at male, mens du er gravid og ammer**
- så beskytter du dig selv og dit ufødte barn/baby mod kemikalier, der kan påvirke nervesystemet og evt. hormonforstyrrende stoffer

Babyer - God kemi til babyen

- 6. Vask alle ting til din baby før brug – også tøj og legetøj af stof og plastik**
- så beskytter du din baby mod rester af de kemikalier, der bruges til fremstilling af fx plastmaterialer, tøj og maling til legetøj
- 7. Lad være med at bruge creme, sæbe o. lign. til din baby dagligt**
- så beskytter du din baby mod unødvendige kemiske stoffer. Plejeprodukter er kun nødvendige i særlige tilfælde og brug så helst miljømærkede produkter – tal med sundhedsplejersken eller lægen
- 8. Køb altid duft- og parfumefri produkter til din baby – også legetøj**
- så beskytter du din baby mod allergifremkaldende stoffer
- 9. Brug kun legetøj, der er beregnet til babyer. Legetøj til børn over 3 år kan indeholde ftalater**
- så beskytter du din baby mod de ftalater, som vi ved har hormonforstyrrende egenskaber

Indledning

Kemikalier er en vigtig del af vores moderne livsstil, de indgår i alle de produkter, vi omgås i vores hverdag. Kemikalierne har gjort os rigere og gjort det muligt at fremstille produkter, der gør livet lettere for os. Men desværre kan nogle af dem også give uønskede effekter med risiko for skader på miljø og sundhed. Man kan ikke forbyde alle kemikalier - så man skal lære at omgås dem på en fornuftig måde.

Gravide, ammende og spædbørn er i en særlig risikogruppe over for påvirkninger af kemikalier, dels på grund af en øget følsomhed i foster- og spædbarnsperioden, og dels på grund af en ofte større udsættelse af børn gennem miljø, fødevarer og forbrugerprodukter².

Derfor har myndighederne særligt fokus på denne risikogruppe. Både når der udarbejdes regulering, og når der gives anvisninger på, hvordan man kan tage hensyn til miljø og sundhed i hverdagen.

Miljøminister Connie Hedegaard har sammen med Folketingets partier besluttet, at gravide og ammende og deres babyer skal have særlig opmærksomhed i 2006. Blandt andet ved at øge kvindernes viden om, hvordan de selv kan tage et ansvar for at nedsætte den uønskede påvirkning fra kemikalier i specielt kosmetik, børneartikler og legetøj. Miljøministeriet gennemfører derfor i efteråret 2006 en informationskampagne, som er målrettet de gravide og ammende for at gøre dem i stand til at træffe enkle og overskuelige valg i hverdagen i forhold til påvirkning fra kemikalier.

Denne baggrundsrapport indgår som en del af grundlaget for Miljøministeriets kampagne. Hovedsigtet med rapporten er at skaffe et overblik over de mange råd, der eksisterer og præsenteres for de gravide og ammende, om de produkter gravide, ammende og småbørn kommer i kontakt med i deres hverdag.

Rapporten bygger på en orientering i eksisterende viden og gode råd på området. Dette inkluderer først og fremmest Miljøstyrelsens og Sundhedsstyrelsens informationsmateriale, rapporter m.v. Derudover er de norske og svenske myndigheders udmeldinger til målgruppen blevet gennemgået og vurderet. Ligeledes er viden publiceret i videnskabelige tidsskrifter og udmeldinger fra EUs videnskabelige komiteer samt informationsmateriale fra organisationer såsom miljø- og forbrugerorganisationer i Danmark, Sverige og Norge herunder den europæiske forbrugerorganisation BEUC blevet indsamlet. De mange råd er samlet i bilag 1.

På baggrund af rådene i bilag 1 er der i denne rapport samlet nogle råd, som Miljøstyrelsen vurderer, der er faglig baggrund for at videregive til gravide og ammende. De gode råd udgør de vigtigste ting, man skal huske, når man er gravid eller ammende og gerne vil tage hensyn til sin egen og sit barns sundhed i forhold til kosmetik, børneartikler og legetøj.

² Miljøstyrelsens redegørelse om beskyttelse af børn og gravide mod farlige stoffer.

De udvalgte råd og en kort introduktion til de problemstillinger rådene udspringer af, er præsenteret i baggrundsrapporten. Det er således disse råd, der danner baggrund for udvælgelsen af de ”9 gode vaner”.

Gravide, ammende og babyer som særlig risikogruppe

Gravide og ammende er en særlig målgruppe. De befinder sig i en fysisk sårbar situation, hvor et andet menneske er afhængig af deres trivsel og nyder godt af eller lider under moderens tidligere og nuværende levevis. Det er for mange kvinder en tid præget af refleksion om levevis og vaner. Den øgede følsomhed i foster- og spædbarnsperioden betyder, at gravide og ammende udgør en særlig risikogruppe i forhold til påvirkninger fra kemikalier. De stoffer, som moderen udsættes for, kan fostret nemlig også blive udsat for. Ligesom nogle stoffer kan gå over i mælken, hvormed barnet også udsættes når det ammes.

Små børn er også en særlig følsom gruppe. Børn indånder, spiser og drikker mere i forhold til deres kropsvægt end voksne. De har også et større overfladeareal, hvilket gør, at de relativt set eksponeres mere for miljøfaktorer og andre påvirkninger som f.eks. kemikalier i forbrugerprodukter³. Små børns adfærd er også anderledes - de er i tættere kontakt med jord, og de sutter på ting.

Det faktum, at gravide, ammende og børn er mere sårbare over for påvirkninger fra kemikalier, betyder, at det er særligt vigtigt at minimere sin egen og sin babys udsættelse for kemikalier, mens man er gravid og ammer.

Der er nogle kemikaliepåvirkninger, man bør være særligt opmærksom på, da stofferne kan medføre effekter, som kan have betydning i den særligt følsomme periode, som omfatter graviditet, amning og spædbarn/baby. Det gælder f.eks. stoffer med hormonforstyrrende effekter.

”God kemi”-kampagnen

Som gravid og ammende kan man føle en afmagt over for alle de mange kemikalier og de mange råd, der præsenteres fra mange forskellige aktører. Hvad er rigtigt og forkert, og hvilke råd kan man stole på. Formålet med ”God kemi”-kampagnen er at give de gravide og ammende nogle redskaber og nogle handlingsrettede råd, som kan gøre det nemmere at nedsætte påvirkningen fra kemikalier i hverdagen.

Disse råd er samlet i ”9 gode vaner”, som er kernebudskabet i denne kampagne, og som de gravide og ammende vil kunne bruge i praksis i deres hverdag, også når de står i butikken og skal vælge bestemte produkter fra eller til.

Hensigten med de 9 gode vaner er at gøre det mere overskueligt for gravide og ammende at forholde sig til den usikkerhed og de mange spørgsmål, der kan opstå omkring kemikalier i produkter til gravide, ammende og babyer. De ”9 gode vaner” dækker over de vigtigste ting, man skal huske, når man er gravid og ammende og gerne vil tage hensyn til sin egen og sit barns sundhed i forhold til kosmetik, børneartikler og legetøj.

³ Miljø og Sundhed, Temanummer om Fostre, børn og miljø, supplement nr. 4, juni 2004, Indenrigs- og Sundhedsministeriets Miljømedicinske forskningscenter.

Hvad er problemstillingen?

Før gennemgangen af de gode vaner og de problemstillinger, der ligger til grund for rådene, beskrives det risikoscenarie, som er relevant i relation til gravide, ammende og babyer i forhold til kosmetik, børneartikler og legetøj.

Lovgivningen skal sikre, at produkterne ikke er til skade for helbredet hos brugerne. Både i Danmark og på EU-niveau er der fastsat regler, der beskytter forbrugerne imod skadelige kemikalier i forbrugerprodukter. Derfor er der som udgangspunkt ikke nogen sundhedsrisiko ved at bruge kosmetik og plejeprodukter eller bruge børneartikler og legetøj.

Der er dog flere grunde til at hjælpe gravide og ammende med gode vaner. Gravide, ammende og babyer er som nævnt tidligere en særlig risikogruppe, der er mere udsat for påvirkninger fra kemikalier. Det betyder, at man som gravid eller ammende bør tænke over hvilke kemikalier, man udsætter sig selv og sit barn for. Og så er vores viden om, hvordan de mange kemikalier - herunder de hormonforstyrrede - påvirker os begrænset, og derfor kan der være fornuft i at være forsigtig.

Der findes i dag mange produkter, der markedsføres til brug for gravide og ammende samt små børn, og især hudkontakt vil ofte være den dominerende eksponeringsvej. Kosmetik og plejeprodukter anvendes også til børn og spædbørn, hvor de i visse tilfælde anvendes regelmæssigt flere gange dagligt og på store hudoverflader (f.eks. hudplejemidler, sæbe og vådservietter). Men også børneartikler og legetøj kan medføre udsættelse for kemikalier eksempelvis ved børns undersøgelse af legetøj og andre børneartikler, der puttes i munden eller røres ved.

I denne kampagne er der især fokus på de allergifremkaldende og de hormonforstyrrende stoffer. Mens hormonforstyrrende effekter er særligt aktuelle omkring fosterudvikling og de tidlige børneår, er de allergifremkaldende egenskaber ikke specielt knyttet til denne periode. Der er snarere tale om en generel problemstilling. Da allergier er permanente – dvs. at de varer resten af livet – er der dog god grund til at beskytte så tidligt som muligt. Egenskaberne ved disse kemikalier vil kort blive præsenteret i det følgende.

Allergifremkaldende stoffer

Allergifremkaldende stoffer kan medføre udvikling af allergi hos personer, der ikke er allergiske. Allergifremkaldende stoffer kan også fremkalde allergiske reaktioner hos allerede allergiske personer, når de kommer i kontakt med huden eller indåndes. Oftest vil der være tale om kontaktallergi (huden). De allergiske reaktioner kan variere fra let kløen over irritation til kraftige udslæt, og i meget alvorlige tilfælde allergiske chok-reaktioner, der kan føre til hospitalsindlæggelse.

Det er meget individuelt, hvordan og hvor mange der reagerer på de enkelte stoffer. Nogle mennesker er meget sensitive overfor et eller flere stoffer, mens mange andre ikke reagerer. Enkelte stoffer er velkendte allergener, dvs. at en større gruppe af mennesker har allergi overfor dem, mens en langt større gruppe af stoffer kun har medført allergi i ganske få tilfælde.

Både kosmetik, plejeprodukter og legetøj kan indeholde allergifremkaldende stoffer. Det drejer sig især om parfumestoffer, farvestoffer og konserveringsmidler. Hårfarvestoffer er særlig problematiske og kan udløse kraftige allergiske reaktioner, hvis de kommer i kontakt med huden.

Kendte allergifremkaldende stoffer, der forekommer i kosmetik og plejeprodukter, er konserveringsmidler som Methyldibromo glutaronitril og Quaternium 15 samt en række parfumestoffer. I tekstiler og legetøj er det især metaldele, som indeholder nikkel.

Nikkelallergi er den hyppigste form for kontaktallergi. Lovgivningen om afgivelse af nikkel fra forskellige produkter som smykker, knapper m.v. er blevet strammet, og det tyder på, at antallet af nikkelallergitilfælde vil blive lavere fremover. De væsentligste eksponeringer fra nikkel kommer fra metallegeringer, som er i længerevarende kontakt med huden f.eks. i form af smykker, spænder, lynlåse m.v.

Konserveringsmidler i kosmetik og plejeprodukter kan udløse allergiske reaktioner. Det skyldes bl.a., at nogle konserveringsmidler⁴ afgiver formaldehyd, der er et kendt allergifremkaldende stof. Et andet konserveringsmiddel, der kan udløse allergiske reaktioner er Methyldibromo glutaronitril (MG). På baggrund af den stigende hyppighed af allergi over for MG har det siden 2003 været forbudt at bruge det i kosmetiske produkter, som er beregnet til at være i varig kontakt med huden som f.eks. cremer. Forbudet er baseret på en vurdering foretaget af EU-kommissionens ekspertkomite (SCCP). Stoffet optræder dog stadig i produkter som f.eks. sæber, der ikke er beregnet til varig berøring med huden.

I flere danske undersøgelser er der vist en fordobling i forekomsten af parfumeallergi i befolkningen⁵ over de sidste 10-15 år. Det skyldes ifølge Videncenter for Allergi et stigende forbrug af parfume i mange forskellige produkter formentlig sammen med, at der anvendes større mængder af parfume i de enkelte produkter.

De kemiske stoffer, der anvendes i kosmetik og plejeprodukter, skal deklareres på produkterne, og det skal angives specifikt, om der er tilsat parfume. Derfor har man som forbruger mulighed for at fravælge produkter, der indeholder parfumestoffer eller andre særlige stoffer, som man ønsker at undgå. I legetøj er der derimod ikke krav om deklaration af de kemiske stoffer, og det er derfor ikke muligt at vide, hvilke stoffer der er anvendt i produktionen. Legetøj kan være tilsat duftstoffer. Dette fremgår ofte på emballagen men kan også identificeres ved at lugte til det.

26 parfumestoffer er dokumenteret til at kunne fremkalde allergi. Der er stor forskel på, hvor allergifremkaldende de enkelte stoffer er, dvs. hvor mange personer der vides at reagere overfor stofferne, og hvilken mængde af stofferne der skal til for at udløse en reaktion. Samtidigt er det også vigtigt at bemærke, at de 26 stoffer ikke er en dækkende liste. Andre parfumestoffer vil også kunne give allergi, selvom det måske sker i sjældne tilfælde.

Allergifremkaldende stoffer

Navnene på de 26 allergifremkaldende parfumestoffer kan downloades her:

<http://www.mst.dk/kemi/kosmetikguide/02090000.htm>

⁴ F.eks. Imidiazolidinylurea/diazolidinylurea og Quaternium 15

⁵ Videncenter for Allergi

I EU skal de 26 allergifremkaldende parfumestoffer deklareres på etiketten. Indtil for få år siden var det nok at skrive, at produktet indeholdt parfume.

Som allerede nævnt er kontaktallergi ikke knyttet specielt til gravide og børn, men den omstændighed at allergien udvikles for hele livet gør, at man særligt bør beskytte børnene ved at undgå udsættelse for allergifremkaldende stoffer.

Hormonforstyrrende stoffer

I 2002 afholdt Teknologirådet en høring om hormonforstyrrende stoffer. Stofferne defineredes som kemikalier, der har den samme virkning som vores naturlige hormoner, der styrer de langsigtede processer i organismen. Dvs. kemikalier der har østrogene virkninger og som efterligner de effekter, de kvindelige hormoner har på både den kvindelige og mandlige organisme⁶.

I dag ved man, at hormonforstyrrende stoffer kan virke på mange forskellige måder, som har betydning for vores naturlige hormonbalance. Og i dag er det i højere grad stoffer med anti-androgene effekter, der er i fokus end stoffer med østrogene effekter.

Vi udsættes mest for hormonforstyrrende stoffer gennem vores kost, men stofferne kan også optages i små mængder gennem huden og ved indånding. Stofferne kan ophobes i vores fedtlag og i modermælken. Når barnet ammes, kan disse stoffer blive overført fra moder til barn.

Selvom der bliver forsket meget i de hormonforstyrrende stoffers effekter på mennesker og dyr, er det stadigvæk begrænset, hvad vi ved om stoffernes påvirkning af mennesker i de mængder, som vi udsættes for i dagligdagen. Forskning har vist, at børns og fostres organer kan være mere følsomme overfor kemikaliepåvirkninger end voksne. Det gælder særligt nervesystemet, immunforsvaret og forplantningssystemet. Dyreforsøg har vist, at fostre kan tage skade ved doser, der påvirker voksne i mindre grad. Hvorvidt disse forsøg kan overføres til mennesker er stadig uklart, og der foreligger ikke nogen klare videnskabelige beviser for, at små doser af hormonforstyrrende kemikalier har samme effekt i mennesker som i forsøgsdyr. Men mere og mere forskning tyder på, at stoffer med hormonforstyrrende egenskaber kan medføre skader på menneskers forplantningssystem, ligesom det er set hos dyr i naturen og i dyreforsøg.

Hormonforstyrrende stoffer sættes i forbindelse med bl.a. nedsat frugtbarhed, misdannelser af kønsorganerne samt bryst- og testikelkræft. I Danmark⁷ forskes der bl.a. i, om dårlig sædkvalitet kan skyldes hormonforstyrrende stoffer, men der er ikke videnskabeligt bevis herfor.

Hvor farlige er hormonforstyrrende stoffer

"Risikoen for at hormonforstyrrende stoffer påvirker menneskers sundhed hænger sammen med, hvor store mængder man udsættes for. De mængder, som f.eks. er fundet i kosmetik, antages ikke umiddelbart at give sundhedsproblemer. Der er tale om små mængder, og vi optager meget lidt af stofferne gennem huden. Det er hormonforstyrrende påvirkninger over lang tid fra mange forskellige kilder, der kan give anledning til bekymring. Det er altså den samlede påvirkning fra alle kilder – f.eks. fødevarer, kosmetik og andre forbrugervarer – der tæller" - Kilde: Miljøstyrelsen - Kosmetikguiden

⁶ fra Teknologirådets høring i Folketinget d. 25. april 2002 om hormonforstyrrende stoffer

⁷ På Rigshospitalet - <http://www.reproduction.dk/>

Der findes endnu ikke internationalt accepterede undersøgelsesmetoder specielt til hormonforstyrrende stoffer. Derfor er det kun et fåtal af kemiske stoffer, vi med sikkerhed kan sige er hormonforstyrrende. Derfor tales der ofte om stoffer, der mistænkes for at være hormonforstyrrende, dvs. det tyder på, at stoffet kan påvirke hormonsystemet, men det er ikke vist med sikkerhed i dyr.

Indsatsen over for hormonforstyrrende stoffer er højt prioriteret både i Danmark og EU. Der er allerede forbud eller særlige regler for de fleste af de kendte og mange af de mistænkte hormonforstyrrende stoffer. Kosmetiske produkter må ikke indeholde de såkaldte CMR-stoffer. Det er stoffer, som er kræftfremkaldende, skader arveanlæggene eller reproduktionen. Disse effekter kan i nogle tilfælde skyldes hormonforstyrrende effekter.

Når den nugældende lovgivning overholdes, er der med den viden, vi har i dag, ikke noget der tyder på, at det er sundhedsfarligt at bruge kosmetik og plejeprodukter eller at lege med legetøj, uanset om de indeholder meget små mængder af hormonforstyrrende stoffer. Men den usikkerhed, der er omkring hormonforstyrrende stoffers effekter på mennesker og i særlig grad på gravide, ammende og små børn gør, at udsættelse for hormonforstyrrende stoffer bør være så lille som mulig.

Vi mangler dog viden om effekterne af kemiske stoffer, og kun meget få er undersøgt tilstrækkeligt. En række nye krav om undersøgelser af kemikalier er derfor ved at blive fastlagt igennem den nye EU-forordning REACH (EUs nye kemikalielov).

Opsamling

Det er ikke sundhedsfarligt at bruge kosmetik eller plejeprodukter, men på grund af den øgede følsomhed i foster- og spædbarnsperioden og usikkerheden om effekter af kemikalier, som ovenstående illustrerer, så er der grund til at være ekstra forsigtig, når man er gravid eller ammende. Ud fra en forsigtighedsbetragtning om at jo færre kemikalier, man udsættes for jo bedre, er det med andre ord vigtigt at minimere ens egen udsættelse for kemikalier, når man er gravid og ammer samt tænke over, hvilke produkter man bruger til sit barns pleje, og når man udvælger legetøj og andre børneprodukter til sit barn.

I det følgende beskrives, hvordan man kan håndtere det ovenstående risikoscenarie, når man er gravid og ammende. Samtidig præsenteres de problemstillinger, man kan komme ud for som gravid og ammende samt de råd, som kan hjælpe med at nedsætte den uønskede påvirkning fra kemikalier i specielt kosmetik, børneartikler og legetøj.

Om kemikalier i kosmetik og personlige plejeprodukter til gravide/ammende og babyer

Det kan være svært som gravid og ammende at forholde sig til og handle efter de mange udmeldinger, der kommer i medierne og de mange råd, som man kan finde på internettet om kosmetik og plejeprodukter. Det kan give en usikkerhed, som gør, at man måske lader stå til og vælger ikke at handle, fordi man ikke kan gennemskue de mange forskellige bud på, hvad der er bedst, når man skal vælge plejeprodukter til sig selv og sit barn.

Der kommer af og til undersøgelser, der fortæller, at nu er der fundet problematisk kemi i kosmetik og plejeprodukter til både voksne og babyer. Og flere undersøgelser har vist, at vores blod indeholder små mængder af giftige kemikalier, der er blevet forbudt for mange år siden. Men det er ikke bevist, at det er et problem for vores sundhed, at vi har disse kemikalier i vores blod. Problemet er, at vi ikke på længere sigt ved, hvad det betyder, at vi har disse kemikalier i vores kroppe.

Indtil det videnskabeligt er vist, om kemikalierne er et problem eller ej, så kan man som gravid eller ammende fravælge bestemte produkter og dermed potentielle problematiske kemikalier.

I det følgende beskrives nogle af de problemstillinger, der knytter sig til kosmetik og personlige plejeprodukter både til voksne og babyer samt en række gode råd til, hvordan man undgår udsættelse for de mest problematiske kemikalier.

Formålet er at komme frem til de mest relevante råd for gravide og ammende og bruge disse råd som udgangspunkt til formuleringen af "9 gode vaner".

Kosmetik

Kosmetik er en fælles betegnelse for produkter beregnet til personlig pleje. Dvs. make-up, barberskum, parfume, hudcreme, shampoo, sæbe, tandpasta, deodoranter, hårfarve mm. Plejeprodukter til gravide og ammende er også kosmetik. Der findes mange tusinde forskellige kosmetiske produkter, og de består af forskellige kemiske stoffer.

Der er bred enighed mellem myndighederne i Danmark, Sverige og Norge om, at der ikke er en decideret sundhedsrisiko ved at bruge kosmetik, men nogle produkter indeholder kemikalier, som kan være problematiske for sundheden f.eks. allergifremkaldende eller mistænkte for at være hormonforstyrrende⁸. Som nævnt

⁸ Kemiske stoffer der mistænkes for at have svage hormonforstyrrende effekter og som forekommer i kosmetik og plejeprodukter: BHA (på EUs liste over stoffer der skal undersøges for deres hormonforstyrrende effekter), butylparaben og isobutylparaben (<http://www.mst.dk/kemi/kosmetikguide/02000000.htm>), Resorcinol (på EUs liste over

tidligere, så har forskning vist, at små doser af bestemte kemikalier kan have en hormonforstyrrende effekt i dyreforsøg. Det er dog ikke bevist, at stofferne har samme effekt på mennesker, ligesom der ikke er videnskabelige beviser for, at de mængder af hormonforstyrrende stoffer, der er fundet i kosmetik, umiddelbart skulle give sundhedsproblemer⁹.

I medierne fremhæves undersøgelser, der viser, at gravides og ammendes blod indeholder kemikalier, der kan være problematiske for sundheden. Nogle af disse stoffer kan også findes i kosmetik. Selvom fundene af kemikalierne i vores blod kan virke bekymrende, så er det ikke ensbetydende med, at de skader den enkelte. De mængder, der er fundet i blodprøver, er så små, at de ikke i sig selv udgør nogen sundhedsrisiko. Det er påvirkningerne over lang tid fra mange forskellige kilder, der kan give anledning til bekymring

Konserveringsmidler som visse af parabenerne, er et godt eksempel på nogle kemikalier, hvor der er tvivl om de skadelige effekter. Parabener bruges bl.a. i creme og lotion. Parabener bliver ofte nævnt i medierne, fordi der i videnskabelige kredse foregår en diskussion om, hvorvidt nogle af parabenerne kan være hormonforstyrrende. Diskussionen drejer sig om, hvorvidt propylparaben, butylparaben og deres isoforbindelser kan være hormonforstyrrende, mens de andre parabenforbindelser, der anvendes, er blevet frikendt. EUs videnskabelige komite er i gang med en risikovurdering af de nævnte parabener. De foreløbige konklusioner lyder på, at der er behov for mere forskning, og at komitéen vurderer, at der ikke er dokumentation for, at det er farligt at bruge kosmetik, der indeholder parabener. Der mangler dog stadig viden om, i hvor store mængder de nævnte parabener kan optages gennem huden, og om de nedbrydes inden optagelsen. Der mangler også viden om effekter på reproduktionen. Danmark har via EU bedt industrien om at komme med data for hudoptagelighed og omsætning i kroppen¹⁰.

Kendte problemer med kemikalier i kosmetik og plejeprodukter

Hvor der stadig er tvivl om de hormonforstyrrende kemikalier og deres påvirkning af mennesker, så ved vi langt mere om de allergifremkaldende kemikalier. For en række allergene stoffer er der videnskabelig dokumentation for deres påvirkning af mennesker. Vi ved således, at de kemikalier, der typisk fremkalder allergiske reaktioner, er farvestoffer, konserveringsmidler og parfumestoffer.

Hårfarve er et eksempel på et produkt, der kan udløse alvorlige allergiske reaktioner, og som i visse tilfælde kan kræve hospitalsbehandling. Derudover er der undersøgelser, der viser, at der kan være en sammenhæng mellem lang tids brug af visse permanente hårfarvningsprodukter og blærekræft¹¹. I nogle hårfarver findes det kemiske stof Resorcinol, der er optaget på EUs liste over stoffer med dokumentation for hormonforstyrrende effekter i dyreforsøg. Nogle hårfarver er allerede forbudte, og EUs videnskabelige komite er i gang med en revurdering af de anvendte farvestoffer i hårfarve, og der arbejdes på at lave en positivliste for farvestoffer, således at stofferne skal være godkendt til brug i hårfarver.

stoffer, hvor man har dokumentation for hormonforstyrrende effekt i dyreforsøg), samt forskellige UV-filtre (Schlumpf, M., m.fl. 2001).

⁹ Miljøstyrelsens kosmetikguide (12/06-2006)

¹⁰ Kosmetikguiden, Miljøstyrelsen, www.mst.dk

¹¹ Heidi Søsted, Videncenter for Allergi, www.videncenterforallergi.dk

At hårfarver er naturlige er ikke ensbetydende med, at de er bedre for sundheden. Henna indeholder kemikaliet Lawsone, hvis potentiale for langtidsskader er under diskussion¹².

Parfume er en af de hyppigste årsager til allergisk kontakteksem. Parfumeallergi forekommer hyppigst hos kvinder, men også blandt mænd, yngre voksne og større børn¹³. Parfume skal deklareres på kosmetiske produkter ved at der skrives "parfum", "aroma" eller "fragrance" i indholdsdeklarationen. Derudover er der EU-regler om, at 26 dokumenteret allergifremkaldende parfumestoffer skal deklareres på etiketten. Det betyder, at hvis man allerede har allergi overfor et af de 26 stoffer, er det muligt at undgå dem i kosmetik.

Konserveringsmidler tilsættes kosmetiske produkter for at forlænge holdbarheden af produktet. De mest allergifremkaldende konserveringsmidler er som regel også dem, der konserverer bedst¹⁴. I de sidste par år har der især været fokus på konserveringsmidlet methyldibromo glutaronitril (MG), som pga. allergirisikoen nu er blevet forbudt i produkter, der bliver på huden, de såkaldte stay-on produkter. Kathon er et andet konserveringsmiddel, som, selv om det bruges i meget små mængder, alligevel kan udløse allergiske reaktioner.

Plejeprodukter til børn

Børn er mere udsatte overfor påvirkninger fra kemikalier, og derfor vil kontakt med skadelige kemikalier have større effekter end hos voksne¹⁵. Det er derfor vigtigt at sørge for at minimere børns udsættelse for kemikalier.

Plejeprodukter til børn er også kosmetik. Og som til voksne findes der også et utal af plejeprodukter til babyer og børn, babysalve, olie, pudder mm. Men det er ikke alle produkter, der er nødvendige til pleje af barnet. Undersøgelser har vist, at plejeprodukter til børn også kan indeholde allergifremkaldende kemikalier, samt kemikalier der mistænkes for at være hormonforstyrrende¹⁶. Selvom produkterne er markedsført til børn, er det altså ingen garanti for, at der er færre problematiske kemikalier i produkterne.

Som for voksne er det også risikoen for allergi, der er mest problematisk ved brug af plejeprodukter til babyer og små børn. I denne type produkter bruges der også konserveringsmidler, parfume og farvestoffer, der kan udløse allergiske reaktioner. En undersøgelse af vådservietter fra foråret 2006 viste f.eks., at 4 ud af 13 produkter indeholder parfume¹⁷. Vådservietter frarådes af de fleste myndigheder, og hvis man bruger vådservietter, så skal det være nogle uden parfume¹⁸.

¹² EUs videnskabelige komité, Opinion on Lawsone, cas. no. 83-72-7:

http://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/sccp/documents/out254_en.pdf

¹³ Videncenter for allergi, www.videncenterforallergi.dk

¹⁴ Videncenter for allergi, www.videncenterforallergi.dk

¹⁵ Kemi i børns hverdag, Miljøstyrelsen - <http://www.mst.dk/udgiv/publikationer/2001/87-7944-871-2/html/helepubl.htm>

¹⁶ Undersøgelser fra Miljøstyrelsen (Kemiguiden) og Informationscenteret for Miljø & Sundhed.

¹⁷ www.miljoeogsundhed.dk

¹⁸ Kemi i børns hverdag, Miljøstyrelsen, www.mst.dk

Der har været meget fokus på indholdet af kemikalier i solcreme de senere år. En undersøgelse¹⁹ fra 2001 tydede på, at visse UV-filtre kunne have hormonforstyrrende effekter. Miljøstyrelsen har vurderet, at de små mængder af UV-filtrene, der bruges i solcreme i dag, ikke udgør et sundhedsproblem. Eneste undtagelse²⁰ er det kemiske UV-filter 4-MBC (4-methylbenzylidencamphor), som kan udgøre en sundhedsrisiko for børn under 12 år. Derfor anbefaler Miljøstyrelsen, at man undgår solcreme med 4-MBC. Detailhandlen i Danmark valgte på baggrund af Miljøstyrelsens anbefaling ikke at sælge solcreme med 4-MBC til børn. Man skal dog være opmærksom ved køb af solcreme i udlandet, da der ikke er lignende råd vedr. 4-MBC.

Lovgivning

Kosmetik er blevet reguleret i EU siden 1976 gennem det såkaldte kosmetikdirektiv. I Danmark er direktivet implementeret i kosmetikbekendtgørelsen. Af bekendtgørelsens § 10 fremgår bl.a.:

"Kosmetiske produkter, der markedsføres i Fællesskabet, må ikke kunne være til skade for menneskets sundhed, når de anvendes under normale betingelser eller under betingelser, som med rimelighed kan forudses, under hensyntagen til navnlig produktets præsentationsmåde, mærkning, eventuelle anvisninger vedrørende dets anvendelse og bortskaffelse samt alle andre angivelser eller oplysninger fra fabrikanten eller hans befuldmægtigede eller enhver anden person, der er ansvarlig for markedsføringen af disse produkter i Fællesskabet"²¹.

Produkterne må altså ikke skade forbrugeren ved normal brug, og det er producenternes ansvar, at deres produkter lever op til reglerne. I Danmark er Miljøstyrelsen den ansvarlige myndighed, som fører tilsyn med reglerne på kosmetikområdet.

Indholdet af kemikalier skal deklareres på produktet, og hvis produktet er for lille (f.eks. læbestift) til at have en deklaration på selve produktet, skal forbrugeren have oplysningerne om indholdet på anden vis, fx. i en vedlagt ingrediensliste. På den måde kan man som forbruger se, hvilke kemiske stoffer der er i produktet og tage sine forholdsregler.

Opsamling

Effekten af hormonforstyrrende stoffer på mennesker er stadig usikker, hvorimod vi ved langt mere om de allergifremkaldende stoffer. Disse to forhold gør, at man som gravid og ammende så vidt som muligt bør holde sig fra kosmetik og plejeprodukter (til sig selv og sin baby), der indeholder stoffer, der kan have allergifremkaldende egenskaber, og stoffer der er mistænkt for at have hormonforstyrrende effekter.

Det kan være vanskeligt at gennemskue, hvad stofferne hedder, og hvilke produkter de er i. I det følgende afsnit redegøres for de mest relevante råd, hvis

¹⁹ Schlumpf, M., Cotton, B., Conscience, M. Haller, V. Steinmann, B og Lichtensteiger, W. (2001): In vitro and in vivo Estrogenicity of UV screens. Environmental Health Perspective, Volume 109, 239-244, 2001

²⁰ <http://www.mst.dk/presse/sol/16010000.htm> - Miljøstyrelsen om 4-MBC

²¹ Kosmetikbekendtgørelsen: <http://147.29.40.91/DELFIN/HTML/B2006/0042205.htm>

man som gravid eller ammende vil undgå allergifremkaldende stoffer og stoffer, der er mistænkt for at have hormonforstyrrende effekter.

Råd om kemikalier i kosmetik til gravide/ammende og børn

I bilag 1 er samlet alle de råd, som er fundet ved gennemgang af den eksisterende viden omkring kosmetik til gravide og ammende samt på plejeprodukter til babyer og spædbørn.

De råd fra bilag 1, som der er bredest konsensus om på tværs af myndigheder, eksperter, NGO'er og andre relevante aktører, er samlet her. Disse råd danner baggrund for udvælgelsen af de "9 gode vaner"

- *Brug så lidt kosmetik og creme som muligt mens du er gravid og ammer*
Kemikalier i kosmetik og plejeprodukter kan optages gennem huden. De stoffer, moderen udsættes for, kan fosteret også udsættes for. Nogle stoffer kan gå over i mælken og dermed udsættes barnet også, når det ammes. Når man bruger parfume, udsættes barnet ligeledes - måske for allergifremkaldende stoffer. Det er derfor sikrest at bruge så lidt som muligt.
 - *Lad være med at bruge creme, sæbe og andre plejeprodukter til din baby dagligt*
De fleste plejeprodukter til børn er overflødige. Det meste kan klares med en klud og lidt lunkent vand. Er du i tvivl, så kontakt din sundhedsplejerske eller din læge.
 - *Vælg miljømærkede produkter både til dig selv og din baby*
Miljømærkerne Svanen og Blomsten garanterer, at produkter er blandt de mest miljøvenlige på markedet, samtidig med at produkterne indeholder færrest potentielt sundhedsskadelige stoffer. Det er i dag muligt at købe plejeprodukter til børn, kosmetik og solcreme mærket med Svanen – se mere på www.ecolabel.dk.
-
- *Vælg produkter uden parfume og farvestoffer*
Den mest sikre måde at undgå allergi over for parfume er at vælge uparfumerede produkter. Parfumeallergikere kan som minimum undgå de 26 duftstoffer, der er dokumenteret som allergifremkaldende. Se efter stofferne på indholdsdeklarationen. En liste over stofferne kan ses på Miljøstyrelsens hjemmeside: <http://www.mst.dk/kemi/kosmetikguide/02090000.htm>
 - *Undgå de mest allergifremkaldende konserveringsmidler.*
F.eks. metyldibromo glutaronitril (MG), kathon og formaldehyd og stoffer der kan frigive formaldehyd. Stofferne er reguleret igennem lovgivningen, men kan forekomme i kosmetik og plejeprodukter. Se efter stofferne på indholdsdeklarationen.
 - *Undgå også det antibakterielle konserveringsmiddel triclosan.*
Triclosan skader miljøet og er mistænkt for at fremme resistente bakterier. Miljøstyrelsen anser stoffet for at være overflødigt i kosmetik og plejeprodukter. Kan bl.a. findes i deodoranter og tandpasta. Se efter stoffet på indholdsdeklarationen.
 - *Undgå hårfarver og hennatatoveringer*
Begge produkttyper indeholder sundhedsskadelige kemiske stoffer, der kan

give alvorlige allergiske reaktioner, og som mistænkes for at være kræftfremkaldende. Hennatatoveringer er ikke tilladt i Danmark men tilbydes typisk på feriesteder i udlandet.

- *Undgå Tea Tree Oil*
Kosmetiske produkter med Tea Tree Olie kan give hudallergi. Naturprodukter er ingen garanti mod parfumeallergi, og produkter, der indeholder naturekstrakter, kan ligesom syntetiske duftstoffer forårsage allergi.
- *Undgå at bruge selvbrunerprodukter i spraykabiner*
Brug af selvbrunerprodukter i spraykabiner under graviditeten frarådes. Der er ikke noget, der tyder på, at de kemiske stoffer er problematiske, men ud fra et forsigtighedshensyn og fordi der mangler viden, bør man ikke bruge produkterne, når man er gravid.
- *Brug ikke shampoo og sæbe til spædbørn*
Shampoo og sæbe kan indeholde allergifremkaldende kemikalier. Begræns generelt brugen af shampoo og sæbe. Brug først shampoo når barnet har rigtigt hår. Sæbe er oftest kun nødvendigt, når dit barn har haft afføring i bleen. Brug en mild miljømærket børnesæbe uden parfume.
- *Undgå brug af vådservietter til børn*
Brug i stedet vand og engangsvaskeklude af skumgummi. Vådservietter kan indeholde parfume. Brug aldrig vådservietter i ansigtet, da vådservietter kan indeholde iodopropnylbutylcarbammat, som ikke må anvendes i produkter, der kommer i berøring med læberne.
- *Undgå solcreme med 4-MBC*
Børn under 12 år frarådes at bruge solcreme, der indeholder det kemiske UV-filter 4-methylbenzylidencamphor (4-MBC). Stoffet mistænkes for at være hormonforstyrrende.

Om kemikalier i legetøj

I dette afsnit gennemgås de problemstillinger, der knytter sig til kemikalier og legetøj, især til legetøj beregnet til spædbørn og småbørn under 15 måneder.

Som med kosmetik og plejeprodukter findes der også i legetøj kemikalier, der kan være problematiske for sundheden. De findes typisk i form af små restkoncentrationer af de kemikalier, der er brugt ved fremstilling af legetøjet. Flere undersøgelser fra bl.a. Miljøstyrelsen²² og forskellige NGO'er²³ har vist rester af kemikalier i legetøj til småbørn. Det gælder f.eks. ftalater, bromerede flammehæmmere, azo-farvestoffer, tungmetaller og organiske opløsningsmidler.

Nogle af kemikalierne er klassificerede som sundhedsskadelige og/eller allergifremkaldende, eller de mistænkes for at være hormonforstyrrende. Nogle er forbudt, f.eks. bestemte ftalater og azofarvestoffer, hvilket betyder, at de ikke må være i legetøjet, mens andre kemikalier er reguleret gennem standarder. For enkelte tungmetaller er der sat grænseværdier for, hvor meget der må være af dem i legetøjet, mens andre stoffer er reguleret i forhold til hvor meget, der må afgives af dem. De fleste kemikalier er dog ikke reguleret i legetøj.

Det er producenternes ansvar at sikre, at legetøjet er sikkert.

Kendte problemer

Børn er som nævnt ikke små voksne, og de er særligt udsatte, fordi de undersøger legetøj og andre produkter ved at putte dem i munden og sutte på dem. Barnet kan på denne måde optage de skadelige kemikalier gennem spyttet og mundslimhinden men også ved hudkontakt og indånding.

Ftalater

Det er efterhånden almindeligt kendt, at der kan være ftalater i legetøj, der er lavet af blød plastik. Igennem flere år har NGO'er og myndigheder sat fokus på denne gruppe af kemikalier, der tilsættes PVC primært for at gøre plastikken blød. Flere ftalater er vist at have hormonforstyrrende effekter i dyreforsøg, og ftalater har været forbudt i legetøj til børn under tre år siden slutningen af 90'erne. Der ses heldigvis færre og færre tilfælde, hvor reglerne ikke er overholdt, og hvor legetøj til børn under tre år har indeholdt ftalater²⁴.

Små børn leger også med større børns legetøj, og

Liste over hormonforstyrrende stoffer

EU har indtil videre udarbejdet en liste over 118 stoffer, som anses for at være hormonforstyrrende eller mistænkes for at være det. Listen kan læses på internettet:

<http://www.mst.dk/kemi/01110400.htm>

²² Miljøstyrelsen: <http://www.mst.dk/udgiv/publikationer/2006/87-7052-011-9/html> og <http://www.mst.dk/udgiv/publikationer/2006/87-7052-015-1/html/>

²³ Forbrugerrådet og Informationscenter for Miljø & Sundhed: www.fbr.dk og <http://www.miljoeogsundhed.dk/default.aspx?node=4916>

²⁴ Undersøgelser fra Miljøstyrelsen, Greenpeace, Forbrugerrådet og Informationscenter for Miljø & Sundhed

derfor kan de komme i kontakt med f.eks. plastikdukke, der er blødgjort med ftalater. Ftalater kan også forekomme i modellervoks. Det er især modellervoks beregnet til at blive hærdet i en ovn, der indeholder op til 30% ftalater. Derfor er dette kun tilladt til børn over otte år. Modellervoks og andre hobbymaterialer er generelt sjældent udstyret med en indholdsdeklaration, som viser hvilke kemikalier, de indeholder. Derfor er det svært at se, om farveladen eller fedtfarverne er et godt valg ud fra et hensyn til miljøet og sundheden.

Den 16. januar 2007 træder nye regler for brug af ftalater i legetøj i kraft i EU, hvilket betyder at tre ftalater (DBP, DEHP og BBP) bliver totalt forbudt i legetøj og børneartikler, og tre andre (DINP, DIDP og DNOP) bliver forbudt i småbørnsartikler og legetøj, som kan puttes i munden. I Danmark fastholdes forbuddet mod alle ftalater i legetøj beregnet til børn under tre år²⁵.

Allergi - Nikkel og parfume.

Det er særligt smykker, knapper, lynlåse m.m., altså produkter, som er i længerevarende kontakt med huden, der er relevante i forbindelse med nikkelallergi. Det er de færreste spædbørn, der bruger smykker, men i de tilfælde hvor forældre har lyst til at bruge f.eks. øreringe til deres babyer, er det vigtigt at undersøge, om smykket afgiver nikkel.

Miljøstyrelsen²⁶ har tidligere testet smykker til børn og fundet produkter, der overskrider grænsen for, hvor meget nikkel der må afgives fra legetøjet. Ifølge Videncenter for Allergi er ca. 15% af alle kvinder og nogle få procent af alle mænd overfølsomme for nikkel, og det er typisk i ungdommen, at allergien opstår²⁷.

Flere undersøgelser²⁸ viser, at legetøj også tilsættes parfume herunder de 26 allergifremkaldende parfumestoffer. F.eks. viste en undersøgelse af parfumestoffer i legetøj foretaget af Miljøstyrelsen, at der er en tendens til, at produkter i dag tilsættes parfume for at gøre dem mere attraktive. Undersøgelsen konkluderede, "at der er stor risiko for, at børn udsættes for sensibiliserende duftstoffer, hvis der vælges legetøj eller børneartikler tilsat duft²⁹".

Også børnesminke kan indeholde allergifremkaldende stoffer. Børnesminke er defineret som legetøj men er også omfattet af kosmetikbekendtgørelsen. Som med andet kosmetik er det farvestoffer, konserveringsmidler og parfumestoffer, der udgør en risiko. Når børnene får smurt ansigtet ind i sminke, er der tale om en stor eksponering, så derfor er det vigtigt at være opmærksom på, hvilke stoffer der findes i sminken. Indholdet af kemikalier i sminke til børn skal også deklareres på produktet.

Afgasning ved åbning

Legetøj kan afgasse forskellige kemikalier ved åbning af emballagen. Det drejer sig om små mængder af kemikalier, f.eks. organiske opløsningsmidler. Flere

²⁵ Udkast til Bekendtgørelse om forbud mod ftalater i legetøj til børn samt i visse småbørnsartikler m.v., 2006

²⁶ Kemi i børns hverdag, Miljøstyrelsen, www.mst.dk

²⁷ Videncenter for allergi, http://www.videncenterforallergi.dk/1_om_allergi/index.html

²⁸ Miljøstyrelsen, Forbrugerrådet og Informationscenter for Miljø & Sundhed

²⁹ Kortlægning af parfumestoffer i legetøj og småbørnsartikler, Miljøstyrelsen - <http://www.mst.dk/udgiv/publikationer/2006/87-7052-015-1/html/>

undersøgelser³⁰ har vist, at stofferne kan være klassificerede som f.eks. miljøbelastende, kræftfremkaldende eller allergifremkaldende. Mængderne som afgasser er dog så små, at de vurderes ikke at udgøre nogen sundhedsfare for børnene³¹.

Lovgivning

Legetøjsbekendtgørelsen indeholder regler om sikkerheden ved legetøj, og den indeholder også sikkerhedskrav til legetøj og produkter, som på grund af deres ydre fremtræden kan forveksles med levnedsmidler.

Det er producenter og importører, der har ansvaret for, at deres produkter overholder reglerne vedrørende legetøj. Miljøstyrelsen har ansvaret for at kontrollere, om reglerne vedrørende kemiske stoffer i legetøjsbekendtgørelsen overholdes af producenter, importører og forhandlere i Danmark. Miljøstyrelsen gennemfører stikprøvekontroller og kortlægninger, der er med til at sikre, at reglerne overholdes.

Miljøstyrelsen arbejder kontinuerligt på europæisk plan for at skærpe kravene til indholdet af kemikalier i legetøj.

Opsamling

Som med kosmetik og plejeprodukter så kan der være kemikalier i legetøj, der kan have en effekt på sundheden. Med den viden vi har i dag, er legetøj sikkert at lege med. Men for mange af de stoffer, som bruges til fremstilling af legetøj, kender man ikke de langsigtede konsekvenser af brugen, fordi stofferne ikke er undersøgt.

Problemstillingen ved legetøj til børn under 15 måneder er altså den samme som ved kosmetikken og plejeprodukterne. Den usikkerhed, der er ved kemikalierne, kan dog imødekommes ved at følge en række råd, som er samlet i det følgende. Rådene danner grundlag for de "9 gode vaner" som anføres sidst i rapporten.

Råd om kemikalier i legetøj

- *Fravælg legetøj der lugter "kemisk"*
Legetøj, der lugter af kemi, indeholder ofte rester af organiske opløsningsmidler fra produktionen af legetøjet. Organiske opløsningsmidler kan være sundhedsskadelige.

Regler for legetøj

Legetøjsreglerne er fælles for hele EU og trådte i kraft i Danmark i 1991. Reglerne bygger blandt andet på tre vigtige elementer:

- Legetøjet skal opfylde sikkerhedskravene i legetøjsbekendtgørelsen
- Importøren og/eller producenten skal kunne dokumentere, at legetøjet opfylder disse krav.
- Legetøjet skal være mærket med et CE-mærke, importørens navn og adresse og eventuelle advarsler.

Miljømærket legetøj

I løbet af efteråret bliver det muligt at miljømærke legetøj med det nordiske miljømærke Svanen. Miljømærket stiller skrappe krav, der tager hensyn til miljø og sundhed.

³⁰ Bl.a. "Afgivelse af kemiske stoffer fra telte og tunneler til børn", fra Miljøstyrelsen og undersøgelser fra Forbrugerrådet og Informationscenter for Miljø & Sundhed.

³¹ <http://www.mst.dk/presse/18050900.htm>

- *Luft og vask det nye legetøj inden børnene får det*
Stil legetøjet til udluftning eller vask det inden børnene får det, så minimerer man barnets udsættelse for problematisk kemi.
- *Gå efter CE-mærkede produkter*
Produkter, der særligt er bestemt til legeformål for børn under 14 år, skal være mærkede "CE". Ved at sætte CE-mærket på legetøj viser producenten eller importøren, at legetøjet overholder gældende regler.
- *Vælg produkter uden ftalater*
Nogle ftalater er hormonforstyrrende, mens andre har vist andre effekter i dyreforsøg. Ftalater er i Danmark forbudt i legetøj til børn under tre år men kan forekomme i legetøj til større børn.
- *Brug ikke sminke til børn under 15 måneder.*
Børnekosmetik og fastelavnssminke kan indeholde allergifremkaldende stoffer og er oftest beregnet til børn over tre år.

Om kemikalier i andre børneartikler

Ud over personlige plejeprodukter og legetøj, så møder børn under 15 måneder også kemikalier i andre sammenhænge i deres hverdag. Det kan være gennem kemikalierester i tøj, amme puder, hagesmække, sengetøj, barnevognen og madrasser, eller kemikalier, som de udsættes for på legepladser eller i indeklimaet i hjemmet.

Tøj og andre tekstilprodukter

Tekstiler kan have en "kemisk" lugt, når man står i butikken og skal vælge f.eks. tøj eller møbler. Tekstilerne kan også dufte af parfume. Den kemiske lugt skyldes, at rester af kemikalier fra produktionen stadig sidder i tekstilerne, og duften af parfume er ofte tilsat for at skjule "kemikalie"-lugten. Den kemiske lugt skyldes ofte formaldehyd og farvestoffer. Restkemikalierne kan i nogle tilfælde udløse allergiske reaktioner.

PVC blødgjort med ftalater bruges til at lave plasttryk på f.eks. T-shirts. Her er børn og babyer særligt udsatte, hvis de sutter på tøjet. Tidligere blev ftalaterne også brugt i hagesmække, men med ftalatforbudet fra 1999 er dette ikke længere tilladt. Barnevogne kan også indeholde ftalater i den bløde plast, der sidder inde i kalechen.

Bromerede flammehæmmere tilsættes tekstiler for at forhindre tøjet i at brænde. Visse bromerede flammehæmmere er på Miljøstyrelsens liste over uønskede stoffer, og nogle af dem er optaget på EUs liste over stoffer med dokumentation for hormonforstyrrende effekter i dyreforsøg. De mest problematiske bromerede flammehæmmere er forbudte, også i tekstiler.

En undersøgelse³² har vist, at amme puder kan indeholde problematiske stoffer i forhold til sundheden som f.eks. bromerede flammehæmmere, formaldehyd, farverester og organiske opløsningsmidler. Miljøstyrelsen har undersøgt afgivelsen og ikke fundet en risiko. Bromerede flammehæmmere kan også findes i madrasser.

Tekstiler kan være årsag til allergiske reaktioner. Det gælder især, hvis der er nikkel i knapper, spænder og lynlåse. Som med nikkel i legetøj, så kan hudkontakt med nikkel, der afgives fra metaldele i tekstiler, føre til kontaktallergi f.eks. på hånden eller maven. På barnevogne og klapvogne kan der også være metaldele, der afgiver nikkel ved berøring. Nikkelallergi er relevant at tænke over, hvor der findes metalliske genstande, som huden er i nær kontakt med gennem længere tid.

I hjemmet

I hjemmet bruges mange forskellige husholdningskemikalier, som børnene er mere eller mindre i kontakt med i deres hverdag. Produkterne kan være faremærkede, og

³² Fra Tænk, juni 2004, www.Taenk.dk

børn under 15 måneder bør ikke komme i kontakt med disse produkter. Det kan være terpentin, klorin, vaskepulver eller andre specialrengøringsmidler.

Elektriske apparater såsom computere, radioer, fjernsyn, spillekonsoler m.fl. kan afgasse kemikalier til indeklimaet. Produkterne indeholder ofte bromerede flammehæmmere, der ligesom i tekstiler er tilsat for at undgå, at produkterne bryder i brand. Produkterne bidrager til forværring af indeklimaet. Sådanne produkter bør under alle omstændigheder holdes uden for små børns rækkevidde.

Maling og andre gør-det-selv produkter kan indeholde organiske opløsningsmidler. Under påsmøring og tørring afgives de til indeklimaet. Indånding af organiske opløsningsmidler kan give effekter på nervesystemet og give anledning til gener i indeklimaet.

Børnprodukter af plasttypen polycarbonat som f.eks. sutteflasker, service og bestik indeholder meget små mængder af kemikaliet bisphenol A. Stoffet er optaget på EUs liste over stoffer med dokumentation for hormonforstyrrende effekter i dyreforsøg. Stoffet er også optaget på Miljøstyrelsens³³ liste over uønskede stoffer.

Vinylgulve, puslepuder, badeforhæng, handsker, tasker, duge mm. af PVC afgiver ftalater til indeklimaet. Visse ftalater er som tidligere nævnt hormonforstyrrende og vil pr. 1. januar blive forbudt i alt legetøj og børneartikler. Alle ftalater er forbudt i Danmark i legetøj beregnet til børn under 3 år.

På legepladsen

Små børn kommer på legepladser både med forældrene og i institutionerne. Der bruges ofte træ på legepladserne rundt om i Danmark, og for at forlænge træets levetid imprægneres træet med forskellige kemikalier. Det mest almindelige er det grønne trykimprægnerede træ, som man kan købe i de fleste tømmerhandler og gør-det-selv butikker.

Gamle kreosotbehandlede jernbanesveller og telefonpæle er også blevet brugt rundt omkring på de danske legepladser. Kreosot er en tjære, der indeholder kræftfremkaldende stoffer.

Nogle af de kemiske stoffer, der findes i imprægneret eller kreosotbehandlet træ, er optaget på Miljøstyrelsens liste over uønskede stoffer. Tungmetaller og organiske opløsningsmidler i træet kan udvaskes til jord og grundvand. Hvis træet er blevet brugt til legepladser, kan børnene på grund af deres adfærd derfor udsættes for små mængder af kemikalierne, når de leger i sandet eller kravler rundt på brædderne.

I dag er der forbud mod at bruge imprægneret træ med arsen og kreosot i Danmark. Træ, der er imprægneret med krom i udlandet, kan dog blive importeret til Danmark og anvendes lovligt på legepladser m.v.

Lovgivning

Alle de nævnte produkter er omfattet af kemikalieloven, som Miljøstyrelsens Kemikalieinspektion fører tilsyn med og sørger for, at de tilhørende regler bliver overholdt.

³³ Listen over uønskede stoffer, Miljøstyrelsen, www.mst.dk

Formålet med kemikalielovgivningen er at forebygge den sundhedsfare og miljøskade, som kemiske stoffer og produkter kan forårsage. Kontrolarbejdet er tilrettelagt som kampagner på udvalgte områder, giftkontrol, stikprøver, opfølgning på henvendelser fra bl.a. forbrugere og virksomheder og sager, som Kemikalieinspektionen tager op på eget initiativ.

Miljøstyrelsen arbejder på at styrke den kommende europæiske kemikalielov REACH, hvis formål bl.a. er at beskytte menneskers sundhed. Målet skal blandt andet nås ved at få mere viden om de mange tusinde kemikalier, der bruges i Europa. Samtidig skal de allerværste stoffer begrænses, så anvendelsen kun kan ske efter en tilladelse fra myndighederne. REACH forventes vedtaget i løbet af 2007.

Opsamling

Børn møder kemikalier mange forskellige steder og hver eneste dag. Som nævnt i ovenstående, så findes der en række produkter, der enten bruges direkte af børnene eller rundt om dem. Disse produkter kan ligesom kosmetik, plejeprodukter og legetøj indeholde kemikalier, der kan påvirke sundheden hos gravide, ammende og babyer. Udsættelsen for kemikalierne kan dog minimeres ved at følge en række råd, som er formuleret i det efterfølgende, og disse råd danner sammen med de andre råd præsenteret i denne rapport baggrunden for de ”9 gode vaner”.

Råd om kemikalier i andre børneprodukter

I det følgende gives der en række handlingsrettede råd, som gør det nemmere at undgå problematisk kemi i børnenes omgang med andre børneprodukter end legetøj og plejeprodukter. Der findes endnu flere råd om denne produktgruppe i bilag 1.

- *Vælg miljømærkede produkter*
Miljømærkede produkter indeholder færre potentielt sundhedsskadelige kemikalier. Der findes mange miljømærkede produkter, bl.a. børnetøj, tekstiler, rengøringsmidler, madrasser, byggeplader, gulve, computere – se mere på www.ecolabel.dk.
- *Undgå køb af tøj og tekstiler, der lugter kemisk*
Produkterne kan indeholde rester af kemikalier, der fx kan udløse allergiske reaktioner.
- *Vask alt tøj og alle tekstiler inden brug*
På den måde udvaskes evt. rester af problematiske kemikalier. Undgå brug af skyllemiddel, da parfumerester kan sidde tilbage i tøjet og kan være allergifremkaldende
- *Undgå at børn sutter og tygger på tekstiler i længere tid*
På den måde undgår man, at der frigives tungmetaller og andre kemiske forbindelser, der kan indtages af børnene.
- *Køb knapper, lynlåse o.lign. uden nikkel*
Spørg om de er testet for nikkelfrigivelse. Mange har nikkelallergi, og knapperne kan komme i berøring med huden, så man får udslæt.

- *Køb regntøj og flyverdragter uden PVC og ftalater.*
Vælg i stedet regntøj af f.eks. tekstil, nylon (polyamid) eller plasttypen polyurethan (PU). Spørg i butikken og bed om dokumentation, hvis du vil være helt sikker. På den måde undgår man ftalaterne.
- *Efterspørg vinylgulve, puslepuder, badeforhæng, handsker, tasker og duge uden PVC*
Produkterne findes, men det kan være svært at se om, der er brugt PVC og ftalater, så spørg i butikken.
- *Skold både sutter og sutteflasker inden brug*
Der kan sidde rester af kemikalier fra produktionen på sutter og sutteflasker.
- *Undgå ovnhærdende modellervoks til børn under 8 år*
Modellervoksen kan afgasse kemikalier der kan være problematiske for mindreårige børn. Brug eventuelt trylledej i stedet for ovnhærdende modellervoks eller modellervoks, som ikke skal hærdes i ovn.
- *Vælg hobbyprodukter der er A-mærket*
Fællesrådet for Formnings- og Hobbymaterialers mærkning har lavet en mærkningsordning for hobbyprodukter. Vælg A-mærkede produkter, som kan bruges af børn fra tre år. Mærket står enten på produktet eller på hyldeforkanter.
- *Hold opsyn med børn, der leger med kemisk legetøj, som for eksempel kemi- og fotografisæt.*
Sættene kan indeholde farlige kemiske stoffer
- *Vælg produkter uden faremærke*
Produkter mærket med faremærker bør ikke benyttes af børn.
- *Undgå at istandsætte babyens værelse lige før fødslen*
Det frarådes at istandsætte, herunder male, købe ny madras og seng til det nyfødte barns værelse, idet maling, byggematerialer og tekstiler afgiver flest kemikalier, når det lige er påført eller helt nyt. Hvis man ønsker at bygge nyt i spædbarnets soveværelse, så vent et par uger med at lade barnet sove der, idet f.eks. spånplader kan afgive formaldehyd, som er allergifremkaldende.
- *Anvend ikke imprægneringsmidler på sprayform i nærheden af børn eller gravide*
Spraydåser indeholder ofte store mængder af organiske opløsningsmidler, der kan være sundhedsskadelige.
- *Undgå at bruge kreosot- eller trykimprægneret træ på legepladsen*
Traditionelt imprægneringsmiddel indeholder farlige metaller som krom, arsenik og kobber – kaldes også CCA-imprægnerat. Kreosotimprægnerede sveller og telefonmaster bør udskiftes ved førstkommende renovering. Indtil da bør sandet i sandkassen skiftes hvert år. Sveller som er anvendt til siddepladser ved for eksempel sandkassen, bør beklædes med brædder for at undgå hudkontakt.

Opsamling

I denne baggrundsrapport er forskellige problemstillinger, der relaterer sig til kemikalier i produkter til gravide, ammende og børn under 15 måneder, ridset op. Det kan være uigennemskueligt, hvilke produkter der indeholder hvilke kemikalier, og hvilke problemer der lige var knyttet til de bestemte kemikalier og produkter.

Gravide og ammende er mere sårbare end befolkningen generelt, og som det fremgår i rapporten, så er der mange råd til målgruppen om, hvordan de skal håndtere usikkerhederne ved allergifremkaldende stoffer og stoffer, der er mistænkt for at være hormonforstyrrende. I rapporten er de mest relevante råd samlet og præsenteret sammen med de problemstillinger, der knytter sig til dem.

Formålet med "God kemi"-kampagnen er at give de gravide og ammende nogle redskaber og nogle handlingsrettede råd, som kan gøre det nemmere at nedsætte den uønskede påvirkning fra kemikalier i specielt kosmetik, børneartikler og legetøj ved at fravælge unødvendige kemikalier i hverdagen.

Disse råd er samlet i "9 gode vaner", som er kernebudskabet i denne kampagne, og som de gravide og ammende vil kunne bruge i praksis, når de skal foretage nogle valg i hverdagen, f.eks. når de står i butikker og skal vælge bestemte produkter fra eller til.

På den måde er det håbet at kunne bidrage til, at den "kemiske-hverdag" bliver mere overskuelig. Følger man rådene, minimerer man udsættelsen for rigtig mange potentielt problematiske kemikalier og får sendt sit barn godt afsted på rejsen gennem livet.

"9 gode vaner" – med uddybning

TÆNK OVER HVAD DU INDÅNDER og SMØRER PÅ HUDEN

– især når du er gravid og ammer.....

.....for det er en særlig følsom periode, hvor det er vigtigt, at du beskytter dig selv og dit barn mod unødvendige påvirkninger fra kemikalier.

Gravide og ammende

God kemi mellem dig og dit barn

- 1. Brug så lidt kosmetik og creme som muligt, mens du er gravid og ammer**
- så nedsætter du kemikaliepåvirkning af dig selv og dit ufødte barn bl.a. fra allergifremkaldende og evt. hormonforstyrrende stoffer.

Generelt bør gravide og ammende minimere deres kontakt med produkter, der kan indeholde problematiske kemikalier. Kemikalier i kosmetik og plejeprodukter kan optages gennem huden. De stoffer, moderen udsættes for, kan fosteret også udsættes for. Nogle stoffer kan også gå over i mælken, og dermed udsættes barnet også, når det ammes. Når man bruger parfume udsættes barnet måske for allergifremkaldende stoffer. Pga. af usikkerheden om, hvordan kemikalier påvirker os mennesker, bør man især i sårbare perioder af livet minimere udsættelse for kemikalier. Indholdsstoffer i kosmetik og plejeprodukter skal deklareres, så det er muligt at se, hvilke kemikalier produkterne indeholder.

- 2. Vælg altid uparfumerede produkter, og lad være med at bruge parfume, mens du er gravid og ammer**

- så nedsætter du påvirkning fra allergifremkaldende stoffer

Parfume i produkter kan udløse allergiske reaktioner hos de personer, der bruger produkterne. Vær særlig opmærksom på de 26 allergifremkaldende parfumestoffer, hvis du allerede har allergi. De skal alle deklareres på kosmetik og personlige plejeprodukter som for eksempel sæbe og cremer. Nogle af stofferne findes også i legetøj, men der er ikke krav om deklaration.

- 3. Køb miljømærkede produkter, når det er muligt – se efter Svanemærket og Blomsten**

- det giver en ekstra sikkerhed – du nedsætter miljøbelastningen og undgår visse problematiske stoffer, fx. kendte allergifremkaldende og evt. hormonforstyrrende stoffer.

Miljømærkerne sikrer, at produkterne tager hensyn til både sundhed og miljø. Miljømærkede produkter skal leve op til krav, der er skrapere end gældende lovgivning, hvad angår indholdet af kemikalier. Der findes kosmetik, plejeprodukter til børn og tekstiler samt andre produkter til børn, der alle bærer et miljømærke. Kriterier for legetøj er på vej, så inden længe vil man kunne finde miljømærket legetøj i butikkerne.

- 4. Farv ikke hår, mens du er gravid og ammer**

- så beskytter du dig selv og dit ufødte barn/baby mod allergifremkaldende og evt. hormonforstyrrende stoffer

Mange hårfarvestoffer er kendte allergifremkaldende stoffer, som kan fremkalde alvorlige allergiske reaktioner. Nogle indholdsstoffer i hårfarver til

permanent hårfarvning mistænkes også for at kunne forårsage blærekræft. Stoffet resorcinol, som findes i nogle hårfarver bør undgås, da det er på EUs liste over stoffer med dokumentation for hormonforstyrrende effekter i dyreforsøg. Der mangler i dag viden om, hvilken betydning produkternes indhold af stofferne har i forhold til menneskers sundhed.

5. Undgå at bruge produkter på spraydåse, og lad være med at male, mens du er gravid og ammer

- så beskytter du dig selv og dit ufødte barn/baby mod kemikalier, der kan påvirke nervesystemet og evt. hormonforstyrrende stoffer

Maling afgiver flest kemikalier, når det lige er påført. Spraydåser indeholder ofte store mængder af organiske opløsningsmidler, der kan være sundhedsskadelige. Når produkter sprayeres, er der en større risiko for indånding, og de små partikler medfører, at man udsættes for en større mængde af produktet.

Babyer

God kemi til babyen

6. Vask alle ting til din baby før brug – også tøj og legetøj af stof og plastik

- så beskytter du din baby mod rester af de kemikalier, der bruges til fremstilling af f.eks. plastmaterialer, tøj og maling til legetøj

Nyt tøj eller legetøj samt tekstiler kan lugte kemisk eller parfumeret. Det skyldes, at der er rester af kemikalier fra produktionen i produkterne, eller at man har tilsat parfume for at skjule lugten fra kemikalierne. Kemikalieresterne er typisk farvestoffer og organiske opløsningsmidler, der ved kontakt med huden i sjældne tilfælde kan udløse allergiske reaktioner.

7. Lad være med at bruge creme, sæbe o. lign. til din baby dagligt

- så beskytter du din baby mod unødvendige kemiske stoffer. Plejeprodukter er kun nødvendige i særlige tilfælde og brug så helst miljømærkede produkter – tal med sundhedsplejersken eller lægen

Der findes mange plejeprodukter beregnet til babyer og små børn, men i de fleste tilfælde er produkterne overflødige. Tal med din sundhedsplejerske eller læge. Ved at lade være med at bruge vådservietter og babysalve ved hvert bleskifte eller shampoo ved hvert bad minimerer man sit barns udsættelse for unødvendige kemikalier.

8. Køb altid duft- og parfumefri produkter til din baby – også legetøj

- så beskytter du din baby mod allergifremkaldende stoffer

Spædbørn er mere sårbare og udsatte for kemikaliepåvirkninger og derfor bør de ikke udsættes for unødvendige stoffer. En tidlig udsættelse for parfume kan måske føre til allergi senere i livet.

9. Brug kun legetøj, der er beregnet til babyer. Legetøj til børn over 3 år kan indeholde ftalater.

- så beskytter du din baby mod de ftalater, som vi ved, har hormonforstyrrende egenskaber

Ftalater er forbudt i legetøj til børn under tre år, fordi de er hormonforstyrrende eller mistænkes for at være det. Disse stoffer er dog indtil januar 2007 tilladt i legetøj til børn over tre år.

Vil du vide mere?

"God kemi" kampagnen	www.babykemi.dk	Læs mere om kampagnen og se de "9 gode vaner", samt andet materiale
Miljøstyrelsen	www.mst.dk	Ansvarlig myndighed for bl.a. kosmetik og legetøj. Søg bl.a. på kosmetik guide.
Dansk Sygeplejeråd	www.dsr.dk	Organiserer sundhedsplejerskerne
Forbrugerrådet	www.fbr.dk	Danmarks største forbrugerorganisation. Varetager forbrugernes interesse bl.a. indenfor miljø og sundhed.
Informationscenter for Miljø & Sundhed (IMS)	www.miljoeogsundhed.dk	IMS er et uafhængigt informationscenter om miljø, sundhed og forbrug. Centret giver let tilgængelig og handlingsorienteret information om miljø og sundhed
Jordemoderforeningen	www.jordemoderforeningen.dk	Varetager jordemødre og jordemoderstuderendes faglige og fagforeningsmæssige interesser i bred forstand.
Miljømærkesekretariatet	www.ecolabel.dk	Læs mere om miljømærkerne Svanen og Blomsten. Der er mere end 3.000 miljømærkede produkter på det danske marked.
Sundhedsstyrelsen	www.sst.dk	Lægefaglig ekspertise
Videncenter for Allergi:	www.videncenterforallergi.dk	Et nationalt center, som varetager opgaver vedrørende forskning, overvågning, information og forebyggelse af allergi over for kemiske stoffer.
Alt om kost	www.altomkost.dk	Fødevarestyrelsens hjemmeside om kost
Videncenter for Amning	www.videncenterforamning.dk	Formidler dokumenteret viden til læger, jordemødre, sygeplejersker og sundhedsplejersker.
Astma-Allergi Forbundet	www.astma-allergi.dk	En sundhedsfremmende organisation, der arbejder for at styrke forebyggelse og behandling af allergi og overfølsomhedssygdomme som høfeber, astma, eksem og fødevareallergi.

Forbrugerstyrelsen	www.forbrug.dk	Den statslige forbrugermyndighed, og forbrugernes og erhvervslivets fælles indgang til at få information om hele forbrugerområdet.
Foreningen Forældre & Fødsel	www.fogf.dk	Et forum, hvor gravide, nyblevne forældre og småbørnsfamilier kan møde ligestillede
Komiteen for Sundhedsoplysning	www.sundkom.dk	En sygdomsbekæmpende, almennyttig forening, der arbejder tværfagligt og samarbejder med mange organisationer og offentlige organer.

Ordforklaring

Allergen

Et allergen er et stof, som kan fremkalde allergi. Blandt allergener kan nævnes nogle tungmetaller, hvor især nikkel og krom er stærkt allergifremkaldende.

Allergi

En allergi er en reaktion i immunsystemet mod noget, som ikke direkte er farligt for kroppen.

Man kan være allergisk overfor f.eks. husstøv, støvmider, pollen og nogle stoffer i visse fødevarer og medicin, f. eks. penicillin. Symptomerne kan være øjne der løber i vand, kløe i øjne, næse og svælg og på kroppen, vejrtrækningsproblemer astma og nysen.

Allergifremkaldende stoffer

Et allergifremkaldende stof er et stof, som påvirker kroppens immunforsvar, som overreagerer og derved giver anledning til symptomer som f.eks. rødme, kløe, hævelse eller blæredannelse. Et allergifremkaldende stof kaldes for et allergen. Et allergen kan f.eks. være pollen, ekskrementer fra husstøvmider, dyrehår, metaller (nikkel, krom mv.) eller bestemte kemikalier f.eks. farvestoffer, smagsstoffer, parfumestoffer og organiske opløsningsmidler. Når kroppen udsættes for et allergen, påvirkes immunforsvaret, og der dannes IgE-antistoffer (Immunoglobulin E-antistoffer). Denne proces kaldes sensibilisering, og gentagen kontakt til allergenet kan betyde udvikling af allergiske symptomer.

Bisphenol A

Plasten polycarbonat fremstilles ud fra bisphenol-A. Polycarbonat bruges i en række produkter, eksempelvis sulteflasker. Flere undersøgelser har vist østrogene effekter af bisphenol-A og stoffet er derfor på EU's liste over stoffer med dokumentation for hormonforstyrrende effekter i dyreforsøg.

Bromerede flammehæmmere

Bromerede flammehæmmere er kemikalier, der forhindrer brand i f.eks. tekstiler, TV, computere, bilinventar og køkkenmaskiner. Der er tale om forskellige stoffer, som alle indeholder grundstoffet brom. Nogle bromerede flammehæmmere mistænkes for at være hormonforstyrrende.

CE-mærket

CE-mærkning garanterer på den ene side, at der er fokus på europæernes sundhed og sikkerhed – både når de fremstiller og forbruger produkter. På den anden side respekterer ordningen producenternes selvstændighed ved at overlade det til dem selv at styre forløbet – herunder at afgøre, hvordan de vil overholde kravene.

EUs videnskabelige komite

EUs Videnskabelige komite for forbrugerprodukter (SCCP). Komiteen vurderer særligt kemiske stoffer i relation til sikkerhed af kosmetiske produkter.

Farvestoffer

Farvestoffer tilsættes produkter for at give dem en bestemt farve. Der findes organiske og uorganiske farvestoffer.

Formaldehyd

Konserveringsmidlet formaldehyd kendes bl.a. også under navnet formalin, som er en vandig opløsning af formaldehyd. I kosmetik stammer formaldehyd ofte fra et andet stof - et såkaldt formaldehydfraspaltende stof. Både formaldehyd og formaldehydfraspaltende stoffer kan fremkalde allergi. Allergien viser sig typisk som eksem i særlig ansigt eller på hænder.

Ftalater / Phthalater (udtales talater)

Ftalater er en gruppe kemikalier, der bruges til at blødgøre plastik. Man har f.eks. brugt ftalater i PVC. Flere ftalater er vist at have hormonforstyrrende effekter i dyreforsøg. I Danmark er det forbudt at bruge ftalater i legetøj til børn under tre år.

Hormoner

Stoffer, der produceres i forskellige kirtler i kroppen. Stofferne er budbringere i kroppen og er med til at regulere mange af legemets funktioner inklusiv reproduktion, adfærd, immunsystem og hjernens udvikling og funktion.

Hormonforstyrrende stoffer

Hormonforstyrrende stoffer kan påvirke mennesker og dyrs hormonsystemer og herved skade os, vore børn, dyrene og deres afkom. I dyreforsøg kan man se, at disse stoffer påvirker hormonbalancen, f.eks. ved at dyrene får misdannede kønsorganer. Det er endnu uvist, om brugen af meget små mængder hormonforstyrrende stoffer i for eksempel kosmetik kan skade mennesker. Mennesker optager oftest stofferne gennem maden men også i små mængder gennem huden og ved indånding. Ud over de industrielt fremstillede kemiske stoffer, der mistænkes for at kunne forstyrre hormonbalancen, udskiller mennesker og dyr også naturlige hormoner med urinen. (Disse ender hovedsageligt via spildevandet i f.eks. vandløb, hvor de kan påvirke dyr, der lever dér. Det samme gælder for de kunstige hormoner, man udskiller, hvis man spiser p-piller). Fostre (og dermed gravide) og børn er særligt udsatte for hormonforstyrrende stoffer, fordi de selv kun producerer kønshormoner i meget små mængder. På specielle tidspunkter i fostrenes udvikling, hvor bestemte organer dannes, vil de efter al sandsynlighed være særligt sårbare over for påvirkning af hormonsystemerne.

Iodopropnylbutylcarbamat (IPBC)

IPBC er et konserveringsmiddel, der anvendes til at begrænse vækst af mikroorganismer både i industrielle produkter og i kosmetik. I forhold til de fleste andre konserveringsmidler er allergi over for IPBC i øjeblikket relativt sjældent forekommende, men en øget brug af IPBC blandt andet i kosmetik kan føre til flere tilfælde.

Kathon

Kathon har ligesom metyldibromoglutaronitril (MG) til formål at sikre holdbarheden af et produkt. Kathon er et meget allergifremkaldende stof, som bruges i små mængder i produkterne, men alligevel er i stand til at fremkalde allergi hos nogle.

Kemikalieloven

Kemikalierereguleringen i Danmark sker med udgangspunkt i kemikalieloven (lov om kemiske stoffer og produkter), som supplerer blandt andet miljøbeskyttelsesloven, arbejdsmiljøloven og levnedsmiddelloven. Kemikalieloven dækker alle stoffer og produkter, der fremstilles, opbevares og omsættes i Danmark. Formålet med loven er blandt andet at forebygge sundhedsfare og miljøskader fra kemiske stoffer og produkter.

Konserveringsmidler

Konserveringsmidler tilsættes for at forlænge holdbarheden af et produkt samt for at undgå vækst af for eksempel bakterier og svampe. Stofferne virker ved enten at hæmme væksten eller dræbe de mikroorganismer, der er i produktet.

Konserveringsmidler bruges i mange forskellige kosmetiske produkter.

Kontakteksem

Kontakteksem viser sig som kløe, afskalning, rødme, knopper og evt. små blærer i huden. Kontakteksem kan skyldes allergi eller irritation. Kontakteksem kan optræde akut eller efter længere tids påvirkning. Eksemet er oftest placeret på hænderne, men kan sidde hvor som helst på huden. De hyppigste årsager til allergisk kontakteksem er nikkel, parfume og konserveringsmidler.

Kosmetikbekendtgørelsen

I EU er kosmetiske produkter reguleret i Kosmetikdirektivet. Kosmetikdirektivet er indført i dansk lovgivning via bekendtgørelsen om kosmetiske produkter.

Bekendtgørelsen gennemfører i Danmark de regler, der er fastsat i EU's direktiv om kosmetiske produkter, jf. Rådets direktiv 76/768/EØF om den indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om kosmetiske produkter.

Methyldibromoglutaronitril (MG)

MG anvendes som konserveringsmiddel i kosmetiske produkter som f.eks. shampoo og sæbe. Det tilsættes for at begrænse væksten af bakterier og andre mikroorganismer. Det er tilladt at anvende stoffet i koncentrationer op til 0,1 %. De sidste ca. 10 år er der sket en markant stigning i antal tilfælde af allergi overfor MG. Symptomerne er eksem med rødligt udslæt og sår på huden. EU har derfor fra marts 2005 forbudt MG i produkter, der er beregnet til at blive på huden (som f.eks. cremer).

Miljømærker

Der findes to officielle miljømærker. EUs Blomst og det nordiske Svanemærke. Produkter mærket med de to miljømærker er blandt de mest miljøvenlige på markedet og tager særlige hensyn til din sundhed. Arbejdet med miljømærkerne varetages af Miljømærkesekretariatet og ledes af Miljømærkenævnet og Miljøstyrelsen. Miljømærkesekretariatet har sin egen hjemmeside www.ecolabel.dk.

Organiske opløsningsmidler

Organiske opløsningsmidler er væsker, som kan opløse olie, fedt og mange andre stoffer, der ikke kan opløses i vand. De fleste opløsningsmidler fordamper let. Organiske opløsningsmidler kan optages gennem lungerne og huden og give skader på en række organer. Skaderne kan være akutte eller kroniske.

Parabener

Parabener er betegnelsen for en gruppe af kemiske stoffer, der ofte bruges som konserveringsmidler i kosmetik, fødevarer og lægemidler. Konserveringsmidler anvendes for at hindre bakterie- og svampevækst i produkterne. Den udbredte anvendelse af parabener i kosmetik skyldes stoffernes gode konserverende egenskaber, og at de er væsentligt mindre allergifremkaldende end mange andre konserveringsmidler. I kosmetik anvendes især methylparaben, ethylparaben, propylparaben og butylparaben, og ofte anvendes en blanding af 2 eller flere af stofferne. I videnskabelige kredse diskuteres, hvorvidt propylparaben, butylparaben og deres isoforbindelser kan være hormonforstyrrende. Der mangler dog stadig viden. De andre parabenforbindelser, der anvendes, er blevet frikendt.

Parfume/parfumestoffer

En parfume bliver lavet af en blanding af forskellige unikke parfume-/duftstoffer, som tilsammen giver en specifik duft, eksempelvis jordbær, rose, citron eller blomsterduft. Duftstoffer er typisk forbindelser af terpen, toluen, benzen, cresol eller phenol. Parfumestoffer er en af de hyppigste årsager til allergisk kontakteksem.

Polycarbonat

Polycarbonat fremstilles ud fra bisphenol-A. Polycarbonat bruges i en række produkter, eksempelvis sutteflasker.

Positivliste

En positivliste angiver hvilke stoffer, der må forekomme i et givent produkt.

PVC

”Poly Vinyl Chlorid” er et plaststof. PVC bruges bl.a. til gulvbelægning (vinyl), og til rør slanger og kunstlæder. PVC blødgøres med ftalater.

REACH

EU-kommissionen fremsatte den 29. oktober 2003 et forslag til regulering af kemikalieområdet i EU, også kaldet for REACH. REACH står for Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals – dvs. registrering, vurdering og godkendelse af kemikalier. REACH skal sikre, at de mest skadelige kemikalier identificeres, og at de allerværste stoffer begrænses. Forslaget forventes at blive vedtaget i løbet af 2007, hvorefter det vil gælde i alle EU-lande.

Reproduktionskader

Skader der nedsætter eller berører både mænd og kvinder evnen til at få børn, eller fremkalder skader på afkommet enten under graviditeten eller under udviklingen helt op til og med puberteten.

Resistente bakterier

Modstandsdygtige bakterier f.eks. over for penicillin og andet antibiotika.

Resorcinol

Resorcinol anvendes i hårfarvemidler og er på EUs liste over 66 stoffer med dokumentation for hormonforstyrrende effekter i forsøgsdyr.

Sensibiliserende duftstoffer

Også kaldet allergifremkaldende stoffer.

Triclosan

Triclosan er et bakteriedræbende kemikalie, der blandt andet bruges i kosmetiske produkter som tandpasta eller deodoranter og i visse andre forbrugerprodukter såsom rengøringsmidler og tøj. Triclosan mistænkes for at kunne udvikle resistente bakterier.

Tungmetaller

Tungmetaller er en gruppe stoffer, som er mere eller mindre giftige for organismer, når de optræder i større mængder. Normalt menes med tungmetaller kun de metaller, der i særlig grad anses for at være miljø- og sundhedsskadelige. Det drejer sig om kviksølv, cadmium, tin, bly, kobber, zink, krom, nikkel og arsen, som er de mængdemæssigt mest betydende.

UV-filter

Overordnet kan man dele solcremer op i to typer: Solcreme med kemisk UV-filter, hvor filteret trænger ind i huden og beskytter kemisk - og solcreme med fysisk filter, hvor beskyttelsen opnås ved, at hudens ydre overflade bliver fysisk dækket af det kemiske stof.

Referencer/litteratur

Følgende liste referer til de myndigheder, organisationer, komiteer, tidsskifter mm., som alle er blevet inddraget i kortlægningen af den eksisterende viden på området.

BEUC, Europæisk Forbrugerorganisation, www.beuc.com

CASA - Center for Alternativ Samfundsanalyse, www.casa-analyse.dk

- Produktundersøgelse: Karakterisering af produkter ud fra miljø- og sundhedsforhold, 2004 til brug for Miljøstyrelsesprojektet, "Kortlægning og formidling af miljø- og sundhedsforhold for forbrugerprodukter" udført i et samarbejde mellem CASA, Force Technology, Forbrugerrådet, Informationscenteret for Miljø & Sundhed og Danmarks Naturfredningsforening.

Environmental Health Perspectives - www.ehponline.org

- Videnskabelige artikler om bl.a. kemikalier, miljø og sundhed.

Forbrugerrådet, www.fbr.dk

Forbrugerrådet er en uafhængig forbrugerorganisation, der varetager alle forbrugeres interesser overfor erhvervsliv og myndigheder.

Forbrukerrådet (Norge), www.forbrukerportalen.no

Uafhængig norsk forbrugerorganisation.

Forbrugerstyrelsen, www.forbrug.dk

- Ren besked om Krop og kemi - om personlig pleje, 2004
- Er det farligt?, www.forbrug.dk/erdetfarligt

Greenpeace, International miljøorganisation, www.greenpeace.org/denmark/

- Blodig alvor, om kemi i blod

Informationscenter for Miljø & Sundhed - www.miljoeogsundhed.dk

- IMS tester
- Fakta og råd om produkter til gravide og børn
- Ren information om produkter til gravide og børn - www.miljoeogsundhed.dk/filarkiv/ren_information_til_gravide_og_b_rn1.pdf

Kemikalieinspektionen i Sverige, www.kemi.se

- Kemikalier i barns vardag, www.kemi.se/upload/Trycksaker/Pdf/Broschyre/barnbroschyr_web.pdf

Kosmetikbekendtgørelsen:

- 147.29.40.91/DELFIN/HTML/B2006/0042205.htm

Mattilsynet (Norge), www.mattilsynet.no

De norske myndigheders tilsyn for planter, fisk, dyr, næringsmidler og kosmetik.

Miljøstyrelsen, www.mst.dk

- Kortlægning af kemiske stoffer i forbrugerprodukter nr. 67, 2006, Miljøstyrelsen, <http://www.mst.dk/udgiv/publikationer/2006/87-7052-011-9/html/>
- Kortlægning af parfumestoffer i legetøj og småbørnsartikler, Miljøstyrelsen <http://www.mst.dk/udgiv/publikationer/2006/87-7052-015-1/html/>
- Kortlægning af kemiske stoffer i forbrugerprodukter, nr. 29, 2006
- Redegørelse om beskyttelse af børn og gravide mod farlige stoffer
- Kosmetikguiden, 'Grønne Tips' og Kemiguident
- Listen over uønskede stoffer
- Kemi i børns hverdag, Miljøtema nr. 23, 2001
- Undersøgelser: <http://www.mst.dk/udgiv/publikationer/2006/87-7052-011-9/html/> og <http://www.mst.dk/udgiv/publikationer/2006/87-7052-015-1/html/>
- Udkast til Bekendtgørelse om forbud mod ftalater i legetøj til børn samt i visse småbørnsartikler m.v.
- Undersøgelse om allergifremkaldende kemikalier i legetøj, om "Afgivelse af kemiske stoffer fra telte og tunneler til børn"
- Om afgang fra legetøj: <http://www.mst.dk/presse/18050900.htm>
- Miljøstyrelsen om solcreme og 4-MBC: www.mst.dk/presse/sol/16010000.htm

Schlumpf, M., Cotton, B., Conscience, M. Haller, V. Steinmann, B og Lichtensteiger, W. (2001): In vitro and in vivo Estrogenicity of UV screens. Environmental Health Perspective, Volume 109, 239-244, 2001

Scientific Committee on Consumer Products (SCCP),

http://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/04_sccp/04_sccp_en.htm

- Komiteens oplysninger om kemiske stoffer anvendt i kosmetik, bl.a. lawsone, MG mfl.

Statens Forurensningstilsyn (Norge), www.sft.no

Statens Forurensningstilsyn er et direktorat under Miljøministeriet i Norge

Svenska Naturskyddsföreningen (SNF), www.snf.se

- <http://www.snf.se/verksamhet/konsument/barnvard.htm>

Sundhedsstyrelsen, www.sst.dk

- Vejledning om hygiejne i daginstitutioner - om sundhed, forebyggelse, sikkerhed og miljø, 2004, 2. udgave, 1. oplag. http://www.sst.dk/publ/Publ2004/Hygiejne_vejledning.pdf

Tænk, www.taenk.dk

- Forskellige undersøgelser, f.eks. juni 2004 om indholdet af sundhedsproblematisk stoffer i ammepuder

Videncenter for Allergi, www.videncenterforallergi.dk

- Viden om allergi ved brug af kosmetik, såsom makeup, plejeprodukter og hårfarve, samt allergi overfor bestemte metaller, såsom nikkel.

Bilag 1: Samling af råd om produkter til gravide, ammende og babyer

Se separat bilag